

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Дана 15.06.2023. године. на 21. седници, Наставно-научног већа Природно-математичког факултета, Универзитета у Новом Саду, именована је комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Раде Голуб под насловом „Социо-демографске детерминанте фертилитета у Семберији“		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i>:		
1. Љубица Ивановић Бибић	редовни професор	Друштвена географија, 01.10.2022. године
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду		Председник комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Даниела Арсенић	ванредни професор	Друштвена географија, 11.07.2019. године
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду		члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Милица Соларевић	ванредни професор	Друштвена географија, 25.11.2021. године
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора
Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду		члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. Млађен Трифуновић	ванредни професор	Друштвена географија, 28.01.2021. године
презиме и име	звање	ужа уметничка област и датум избора

Природно-математички факултет Универзитета у Бањој Луци установа у којој је запослен-а	члан	функција у комисији
5. Анђелија Ивков Цигурски презиме и име	редовни професор звање	Друштвена географија, 01.05.2015. године ужа уметничка област и датум избора
Природно-математички факултет Универзитета у Новом Саду установа у којој је запослен-а	Ментор	функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
Име, име једног родитеља, презиме: Рада (Рајко) Голуб Датум рођења, општина, држава: 05.07.1987. године, Зеница, Босна и Херцеговина Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Природно-математички факултет Универзитета у Бањој Луци, други циклус студија, магистар географије Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2015. година. Доктор наука – геонауке (3 године, 180 ЕСПБ)		
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		
<i>Социо-демографске детерминанте фертилитета у Семберији</i>		
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		
Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикана и сл.		
Докторска дисертација кандидата Раде Голуб под називом „<i>Социо-демографске детерминанте фертилитета у Семберији</i>“ представља једно од првих системских истраживања фертилитета становништва у Семберији и Граду Бијељини. Дисертација је написана на српском језику, ћириличним писмом на 147 страна. Сажетак докторске дисертације (у оквиру кључне документацијске информације) дат је на српском и енглеском језику. Садржај дисертације прате графички прилози, 1 карта и 26 графикана. Такође, у овој докторској тези налазе се 42 табеле, 22 прилога, док је укупан број наведених референци (извора) 150. Садржај дисертације представљен је кроз 8 поглавља: 1. Увод; 2. Преглед досадашњих истраживања; 3. Географски положај величина и границе истраживаног подручја; 4. Основне демографске карактеристике истраживаног подручја; 5. Методологија истраживања; 6. Опште карактеристике фертилитета; 7. Резултати истраживања и дискусија социо-демографских карактеристика фертилитета у Семберији; 8. Закључак.		
V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		

У поглављу УВОД представљена је теоријско-методолошка основа истраживања у оквиру којег је садржан предмет, циљ, задатак и хипотезе истраживања. Истраживањем је постављено 11 хипотеза.

Поглавље ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА представља осврт на досадашња истраживања која се баве фертилитетом становништва. У овом поглављу представљени су најзначајнији налази страних и домаћих аутора, са посебним акцентом на факторе фертилитета.

У поглављу ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ИСТРАЖИВАНОГ ПОДРУЧЈА кандидат објашњава географски положај истраживаног простора, административно-територијалну организацију и демографске одреднице истраживаног простора. У овом делу је приказана и 1 карта које иду у прилог географском положају.

Поглавље ОСНОВНЕ ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСТРАЖИВАНОГ ПОДРУЧЈА даје општи преглед кретања становништва на простору Семберије. Кандидат у овом поглављу анализира опште кретање становништва кроз пописе од 1879-2013. године, као и природно кретање становника (наталитет, морталитет, природни прираштај 1998-2020), старосно полну структуру на основу којег се може претпоставити будући образац репродуктивног понашања жена у Семберији током XXI века.

У поглављу МЕТОДОЛОГИЈА кандидат износи детаљан временски оквир истраживања у коме су образложени извори података и методе истраживања. У оквиру метода истраживања приказане су све демографске и статистичке методе које су коришћене за анализу и тумачење резултата. Поред тога, дата је опсежна анализа методолошког приступа анкетном истраживању који је имао за циљ испитивање демографских и социо-економских варијабли на факторе фертилитета у Семберији. Анкетно истраживање је спроведно уз помоћ упитника (анкетни упитник за породицу за анализу фертилног капацитета, социо-економског статуса и ставова о планирању породице) који је креиран на основу методологије истраживања Министарства породице омладине и спорта Републике Српске.

У поглављу ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ФЕРТИЛИТЕТА представљене су фертилне карактеристике истраживаног подручја кроз удео живорођених по реду рођења, модел оптимума рађања, старосни модел фертилног и пред фертилног континента, опште, специфичне и укупне стопе фертилитета од 1998-2020. године. Кандидат истиче важност модела оптимума рађања, односно недостајућих рођења који се требају подстицати мерама популационе политике.

Поглавље РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА СОЦИО-ДЕМОГРАФСКИХ ДЕТЕРМИНАНТИ ФЕРТИЛИТЕТА обухвата преглед и анализу основних компоненти рађања, брачни статус, жељени и остварени број деце, репродуктивно здравље. Поред њих анализирани су социо-економске детерминанте фертилитета (образовање, занимање, радни статус, економски статус, стамбени простор, економска криза и незапосленост, несигурна будућност и политичка ситуација, лош материјални статус, касније склапање брака, изостанак финансијске помоћи државе и општине, недовољан број и квалитет услова за бригу о деци, већа запосленост и самосталност жене, скраћено породилско одсуство, висока цена предшколских установа, неусклађеност рада и родитељства, недостатак стамбеног простора). Као одговор на ове детерминанте испитане су и могуће мере популационе политике (финансијске олакшице за образовање деце из вишечланих породица, дечији додатак који би растао за свако наредно дете, флексибилно радно време за родитеље мале деце, мање стопе пореза за дечију опрему, обућу одећу, храну и слично, предност при запошљавању родитеља са више деце, раст коефицијента пензије за свако наредно дете, решавање стамбених питања вишечланих породица, веће пореске олакшице за породице које имају више од двоје деце, субвенције за повољније кредите за породице, потпуни обухват деце предшколским установама). Добијени резултати истраживања указују на статистички значајну разлику у жељеном и оствареном броју деце под утицајем ових фактора. Статистички значајан утицај на даље рађање имају варијабле: радни статус, лоши стамбени услови, изостанак финансијске помоћи државе. Ово не значи да и друге варијабле не утичу, али значи да ове три варијабле имају посебан предикторски допринос на одлуке о даљем рађању. Логички се намеће одговор на постављено питање о даљем рађању да особа која нема сигуран и добро плаћен посао, адекватан стан и ако изостаје системска подршка, неће наставити са рађањем и обрнуто. Очигледно да овде долази до изражаја финансијска сигурност као мотив који се одмах налази изнад примарних мотива.

На основу добијених резултата, њихове дискусије, као и сазнања на основу прегледа радова досадашњих истраживања, поглавље ЗАКЉУЧАК на јасан и прецизан начин даје сажетак најзначајнијих резултата, у погледу бољег разумевања демографске транзиције фертилитета становништва Семберије као и предикције фертилног понашања у будућности. Поглавље ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ садржи азбучни списак публикација и извора који су коришћени у дисертацији. Укупан број коришћених референци у раду је 120.

Поглавље ПРИЛОЗИ садржи табеле са подацима коришћеним у резултатима, као и пример анкетног упитника. Укупан број прилога у дисертацији је 22.

Комисија је позитивно оценила све појединачне делове докторске дисертације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Mandić R., A. Ivkov-Džigurski, (2018). Komparativna analiza fertiliteta prema starosti i stepenu obrazovanja u Republici Srpskoj i Republici Srbiji. Zbornik Matice Srpske za društvene nauke, br. 167 (3/2018), Novi Sad. Str. 479-488. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1867479M> ISSN 0352-5732 (M24)

Golub, R. (2022). Fertilne razlike u ruralno-urbanoj zoni Semberije. Glasnik Antropološkog društva Srbije, br. 55, str. 27-34, DOI:[10.5937/gads55-33379](https://doi.org/10.5937/gads55-33379)

Golub, R., Ivkov-Dzigurski, A. and Simeunović, V. (2023). Determinants of Fertility Intentions of the Women in Bosnia and Herzegovina - An Example from the Semberija Region. Behavioral Science 13, 417. <https://doi.org/10.3390/bs13050417> (M22)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Истраживање је посвећено факторима који доводе до смањене плодности у Семберији, са циљем идентификације контекста заједнице у овој регији који обликује стварну и жељену величину породице, као и идентификације могућих циљних група за будуће програме планирања породице.

Резултати истраживања указују да се фактори који су значајно утицали на трансформацију породице и изазвали значајне промене фертилитета у Семберији приписују социо-демографским детерминантима. С обзиром широк спектар обрађених детерминанти уочене су битне карактеристике и узроци недовољног рађања. Међу првима је место боравка, у којима се по броју рођене деце издвајају породице које су настањене у сеоским подручјима, затим приградским и на крају градским.

На простору Семберије доминантно је одвијање репродукције у старосној кохорти између 25-29 година, као и пораст у сваком наредном петогодишту. Иако се репродуктивно здравље породиља оцењује као веома добро, ипак је њихово учешће на пољу репродукције оскудно и недовољно. Жељени број деце се не поклапа са оствареним просеком.

На основу резултата истраживања кандидата можемо закључити да постоје потешкоће у остваривању жељене величине породице, да социо-демографске детерминанте итекако утичу на рађање жељеног броја деце, што је наметнуло питање о могућим мерама популационе политике. Виши ниво образовања допринео је и каснијем и мањем обиму рађања. Жене са примарним нивоом образовања у просеку су родиле 0,6 деце више него жене са терцијарним нивоом. Остварени фертилитет стално запослених мајки је виши и за разлику од мајки које имају нестабилан радни однос и он се креће испод двоје деце по жени. Занимање је такође допринело да мајке у примарном сектору делатности остварују већи број деце за разлику од секундарног и терцијарног. Иако су породице свој материјални статус оцениле као добар, финасијску ситуацију су високо категоризовале као препреку родитељству. Лош материјални статус уочен је код 7,8% породиља које су у просеку родиле само прво дете, а свако наредно је било ређа појава, за разлику од породиља

доброг материјалног стања које су родиле жељени број деце. Мање стамбене јединице (испод 50m²) подржавале су и мањи број чланова породице, односно рођене деце (1,67), док су преко те квадратуре имале 2,04 детета. На основу резултата бинарне логистичке регресије кандидат описује будуће фертилно кретање на основу три издвојена фактора, а то су финансијске олакшице, радни статус и величина стамбеног простора. Предложеним мерама популационе политике истражен је њихов утицај на ставове испитаница о намерама плодности. Скоро све предложене мере су подржане као веома подстицајне и високо су котиране на мерној скали од 1 до 5. Заједничка просечна оцена је 4,30, а највише се истичу финансијске олакшице, а дечији додатак који би растао за свако наредно дете, флексибилно радно време за родитеље мале деце.

Локална влада треба да узме у обзир ниску стопу запослености и имплементира повећање исте у стратегији развоја као један од будућих циљева развоја града и регије. На основу добијених резултата, може се закључити да се понуђени модел може користити за предвиђање "будућег рађања" испитиване групе жена у Семберији. Било би смислено укључити неке друге варијабле, попут особинских карактеристика, у овај модел, јер оне могу значајно утицати на став према рађању уопште.

Резултати овог истраживања треба да се користе за крајњи циљ, а то је популациони раст у будућности. Потребно је системом мера популационе политике како државних тако и локалних лидера стимулисати носиоце репродукције да би се спречиле даље негативне импликације на natalitet и целокупни опстанак једног друштва. На пољу демографске кризе намеће се неопходност реаловања на измену репродуктивног понашања младих како би се популаризовао брак, а са њим и форма вишечлане породице. Треба стимулисати бракове и рађање у млађим и најплоднијим кохортима преко финансијских олакшица за студенткиње на породилском одсуству, ослободити их школарине за текућу годину и збринути дете преко бесплатног боравка у предшколској установи након враћања мајке у процес школовања. Такође, потребно је обезбедити сталан радни однос мајкама с троје деце како би се смањило осећај финансијске несигурности, субвенционисати 50% боравка у предшколској установи за друго и 100% за треће дете, док је неопходан бесплатан обухват деце у предшколским установана за родитеље који су у процесу запошљавања. Наравно, све ово изискује већи буџет и већи обухват деце у предшколским установама као и отварање новог објекта у власништву градске управе у којем за пријем детета неће бити услов да су оба родитеља у радном односу. Као још једну од мера треба увести бесплатан 4. покушај вантелесне оплодње или субвенције за парове којима је неопходна донација јајне ћелије, сурогат мајка или спермогенетског материјала који не подлеже Фонду здравственог осигурања Републике Српске. Ефекат датим мера би био ефикасан ако би се усвојиле и реализовале у скорије време. Више од трећине испитаница би променило своју одлуку и родило жељени број деце ако би се предложене мере имплементирале у систем популационе политике. Породица захтева бригу целокупног друштва стога је неопходно ускладити радне и породичне обавезе, смањити ниво психичког оптерећења на тај начин што ће омогућити мајкама сигуран посао и флексибилно радно време, уз редукацију трошкова које носи родитељство. Економска компонента је и даље кључни фактор за раније склапања брака, опстанка породице и остваривање елементарних животних потреба стога је она лимитирајући фактор остваривања жељене породице.

Комисија је позитивно оценила резултате и закључке истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидат је на адекватан, методолошки и научно утемељен начин приказао резултате истраживања, а на начин који јасно указује на значај истраживања фертилитета у Семберији преко опште, специфичне и укупне стопе фертилитета, демографских и социо-економских фактора на намере рађања у будућности у контексту превентивног деловања кроз мере популационе политике. Добијени резултати су уверљиви, адекватно тумачени, на основу њих су изведени јасни закључци који одговарају дефинисаном предмету рада и дају одговоре на постављен истраживачки циљ, задатке и полазне хипотезе.

Комисија потврђује да је урађена провера текста дисертације помоћу iThenticate софтвера (<https://www.ithenticate.com>) при чему је утврђен индекс сличности (Similarity Index) од 13%. Комисија је проверила све делове текста у вези са којима је софтвер показао да постоји сличност. Комисија констатује да се случајеви поклапања односе на коришћење стручних и често употребљаваних демографских термина и образаца. На местима где је софтвер показао поклапање са бројевима, комисија констатује да је кандидат цитирао извор података, а међу изворима података су и радови самог кандидата.

Комисија је позитивно оценила начин приказа и тумачења резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Да, комисија сматра да је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Да. Прегледом докторске дисертације, комисија оцењује да дисертација садржи све неопходне елементе научног рада.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Истраживање рађено у оквиру ове докторске дисертације представља прво демографско истраживање фертилитета становништва на подручју Семберије којим су обухваћени демографски и социо-економски аспекти који утичу на одлуке о будућем рађању. На основу интерпретације добијених резултата и њиховог тумачења, може се констатовати да рад садржи оригиналне научне резултате који су у складу са захтевима израде докторске дисертације. Добијени резултати и закључци дају велики допринос фундаменталној науци када је у питању проучавање становништва, али и допринос за развој и имплементацију мера демографске и популационе политике становништва како Града Бијељина тако и Републике Српске.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Увидом у докторску дисертацију, детаљним прегледом методолошког оквира истраживања, начина приказа и тумачења резултата, као и самих закључака, комисија није уочила недостатке који би могли утицати на резултат истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;

б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);

в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум: Нови Сад, 23.06.2023.

1. Љубица Ивановић Бибић, редовни професор

_____, председник

2. Даниела Арсеновић, ванредни професор

_____, члан

3. Милица Соларевић, ванредни професор

_____, члан

4. Млађен Трифуновић, ванредни професор

_____, члан

5. Анђелија Ивков Цигурски, редовни професор

_____, ментор